

Pesten konsekvenser for middelalderens samfund

Mulige problemstillinger

- Hvilke konsekvenser fik pesten for det middelalderlige samfund?
- Medførte pesten en ændring periodens mentalitet i en sådan grad, at man kan tale om et brud?
- Hvordan opfattede mennesket pestens hæren?
- Hvilke syn havde befolkningen på jødeforfølgelserne?
- Hvordan kan jødeforfølgelserne forklares ud fra en mentalitetshistorisk analyse?
- Var pesten en nødvendighed for samfundets senere udvikling?
- Hvordan forandrede magtdynamikken blandt klasserne sig efter pestens indtræden?

Tidsmæssig afgrænsning

Pesten er en del af det man referer til som senmiddelalder, der strækker sig fra omkring 1300 til 1520. Perioden er præget af en række umiddelbart negative hændelser, herunder bl.a. pesten, men baner også vejen for renæssancen, samtidig med at øge væksten og skabe fornyelse.

Centrale træk ved perioden

- I begyndelsen af den sene middelalder blev Danmark ramt af en lille istid, der ødelagde høsten og skabte hungersnød blandt mange af samfundets fattigste. Denne hændelse, koblet sammen med den sorte død, var med til at skabe en enorm befolkningstilbagegang.
- Livet i senmiddelalderen (og i virkeligheden hele middelalderen), var nedslidende, og dødeligheden var høj for langt størstedelen af befolkningen. Disse levede nemlig af landbrug, der krævede høj fysisk belastning. Det samme galt tiggere, og de 'gale', der levede på samfundets absolutte bund. Adelen derimod blev i gennemsnittet ældre, højere og forblev mere raske end de nedre samfundslag.
 - o Mod slutningen af den sene middelalder, blev vejnet og sejlruiter udbygget. Der opstod således en ny gruppe mennesker; købmændene, soldaterne og pilgrimme. Disse nye grupper var med til at skabe velstand og udvikling og rykke til den dengang herskende samfundsorden.

- Samfundet var præget af en kirkelig sygdomsopfattelse, der lagde vægt på, at sygdom skulle behandles med bøn og gode gerninger. Det var således ikke kroppen, men sjælen der var interessant, idet det er den, der er i kontakt med Gud.
 - I kraft andre praktiske og filosofiske strømninger, blev klostrene dog til centrum indenfor pleje og behandling af syge. I mange klostre var omsorgen for de syge og fattige en måde at efterleve kristendommens budskab på. Andre munke derimod tog på korstog, og erobrede omkring år 1100 områder og byer i det nuværende Syrien, Israel og Palæstina, deriblandt Jerusalem. For at beskytte de kristne pilgrimme opstod der fra begyndelsen af 1100-tallet riddermunkeordener og hospitalsordener. En af dem var Johanniterordningen. Denne orden bestod af nogle af de dygtigste og bedst udrustede soldater i området og oprettede samtidig hospitaler langs pilgrimsruten. Munkene i Johanniterordenen lærte om behandling og pleje af deres muslimske modstandere. Muslimerne hentede inspiration fra antik lægevidenskab og havde fokus på hygiejne. Munkeordenernes hospitaler blev da indrettet med inspiration fra den islamiske viden om behandling og pleje. I de efterfølgende århundreder var Johanniterordenens klosterhospitaler de bedste behandlingssteder i Europa.
- Kirkens magt blev udfordret af den franske konge, Filip d.4, der ville begrænse kirkens magt. Filip d.4's regeringstid var således præget af en omdefinering af kongemagtens beføjelser såvel indadtil, men også udadtil. Kongen udbyggede således bl.a. centraladministrationen med rådgivere fra borgerskabet og fra lavadelen, som var helt afhængige af ham. Men også kirken som institution skulle falde ind under hans magtbeføjelser og ikke under pavestolens. Desuden forlangte han, at kirken skulle betale skat i Frankrig. For at opnå bredere opbakning bag sine synspunkter indkaldte Filip i 1302 til den første stænderforsamling med repræsentanter for kirken, adelen og borgerstanden. Paven Bonifacius 8. svarede igen med bullen (vigtigt skriv fra paven) Unam Sanctam (lat. 'den ene(ste) hellige', nemlig ecclesiam 'kirke'), der endnu en gang slog pavens overhøjhed fast. I september 1302 tog Filip kortvarigt paven til fange i Anagni, og efter Bonifacius' død kort efter lykkedes det Filip at få valgt en pave efter sit hjerte, Clemens 5. I 1309 slog Clemens sig ned i Avignon, der blev pavernes opholdssted frem til 1377.
 - Man taler i den forbindelse om en demokratisering af troen, idet Clemens d.5's død førte til en kamp i romerkirken, der bragte en række reformer med sig. For

eksempel blev tidebønnerne (bønner på bestemte tider af døgnet), som hidtil havde været karakteristiske for klosterlivet, taget i brug af særligt religiøse personer uden for den gejstlige stand. Lægfolket gik fra at være passive tilskuere til aktive deltagere i fromhedslivet, og man kan dermed tale om en demokratisering af religiøsitet i senmiddelalderen.

- En bagvedliggende faktor for de ændringer, var økonomiske og sociale processer, som efter den sorte død skabte mere selvbevidste borgere og bønder, der ønskede større indflydelse på egne vilkår i materielle såvel som åndelige forhold. Af stor betydning var også den etablerede kirkes krise og en udbredt utilfredshed med gejstligheden.
- Snarere end en nedgangstid skal senmiddelalderen derfor ses som en epoke præget af kolossale forandringer. Mange historikere mener simpelthen, at den senmiddelalderlige samfundsudvikling – med dens unikke blanding af kriser, katastrofer, fornyelse og vækst – var forudsætningen for det afgørende spring frem mod et mere moderne samfund, som fandt sted fra omkring 1500. Man kan i den forbindelse sætte spørgsmålstejn ved perioden 'renæssance', idet nogle historikere vil anskue de forandringer der skete der, som en naturlig del af senmiddelalderen.
- Man siger, at senmiddelalderen i Danmark sluttede med reformationen i 1536.

Centrale træk ved pesten (midt 1300-tallet)

- Den sorte død var en pestepidemi, som 1347-52 hærgede Europa. Pesten blev i slutningen af 1347 bragt til Italien muligvis fra Krim eller Kaffa. Pesten nåede til Danmark mellem 1349 og 1350. Pestudbrud vendte dog tilbage løbende helt frem til 1711, hvor sygdommen for sidste gang ramte Danmark.
- De fleste steder, hvorfra man har nogenlunde præcise skøn over dødeligheden, var befolkningstabt på 40-50 %; kun få steder i Vesteuropa, bl.a. Milano og vistnok dele af Nederlandene, ser dødeligheden ud til at have været lavere.
 - Pestens høje dødelighed og brutale sygdomsforløb, gav menneskene en sådan afmagt, at mange tolkede sygdommen for værende Guds straf for menneskets synder. Afmagten eksemplificeres bl.a. i forordet Giovanni Boccaccios, Dekameron fra ca. 1350, der beskriver, hvordan sygdommen sprang fra menneske til menneske som en ild og slog raske folk ihjel i løbet af tre dage. En anden forklaring på pesten i samtiden var, at jøderne skulle have forgiftet vandet

i brøndene. Det førte til jødeforfølgelser flere steder i Vesteuropa. En teoretisk forklaring for jødeforfølgelsen er givet ved sydebuksteorien.

- Det var generelt set vanskeligt for myndighederne at kontrollere pestudbruddene, og de tusinde døde blev blot efterladt i massegrave. Mange steder benyttede man sig dog af strikse isolationsregler, der har haft succes med at bringe smittetallet ned.
- Pestudbruddet blev startskuddet for de såkaldte flagellanter, der begik religiøst hysteri med kollektiv selvpiskning og havde andel i jødeforfølgelserne.
- Pesten forberede de overlevende bønders vilkår, idet deres arbejdskraft nu var blevet til en mangelvare, og deres løn derfor steg. Nogle bønder ente således med at købe deres egne gårde og jord, i stedet for at fæste hos de lokale godsejere. Det blev starten på feudalismens langsomme afvikling, idet flere og flere bønder blev selvejere.
- Pesten var da også med til at svække den allerede svage kirke i det middelalderlige samfund, idet religionen ikke kunne forklare, eller helbrede sygdommen.

Centrale spørgsmål

- **Hovedspørgsmål: Hvilke konsekvenser havde pesten for middelalderens Europa?**

Pesten banede vejen for en række gennemgribende forandringer i Europa. Sygdommen pustede således til en udvikling, der allerede var i gang, hvor magten forskubbedes fra kirke og mindre feudale jordherrer¹ (og i virkeligheden også adelen) og i stigende grad blev centraliseret omkring konger og fyrster i Europa. Samtidig begyndte bønder og håndværkere, som konsekvens af deres relativt øgede velstand, at træde frem som en politisk kraft. Kilderne fra samtiden giver da et unikt indblik i det 'nye' forhold mellem bønder og godsejere. Historiker, Lone Leegaard citerer en krønikeskriver fra Rochester øst for London: *"De fattige satte næsen i sky over arbejde og kunne næsten ikke overtale til at tjene de rige undtagen for den tredobbelte løn ... De havde god tid til at stjæle og andre forfærdelige ting, og sådan blev de fattige rige og de rige fattige. Og sådan blev kirkens folk og ridderne og andre adelige tvunget til at male deres eget korn"*

I Europa førte middelalderen desuden til jødeforfølgelser i stor stil, samt en udvikling af lægevidenskaben, idet lægerne blev konfronteret med kravet om at finde en medicinsk behandling af pest, selvom pesten var en hidtil ukendt sygdom, og der stod intet om den i de eksisterende lærebøger. Middelalderens videnskabelige tradition var ikke lagt an på at

¹ Den sorte død ramte de mindre godsejere hårdest, mens de største godsejere klarede sig bedre igennem, og kongen var rigets største godsejer, idet krongodset (som var vokset siden højmiddelalderen) androg ca. 10-12 % af bondebrugene, hvortil kom selvejerne

eksperimentere for at finde ny viden, men det blev lægerne tvunget til nu. De gjorde op med den gamle måde at tænke på og søgte mod en mere moderne eksperimenterende metode, som har præget lægevidenskaben op til i dag.

Et mentalitetshistorisk syn på pestens forandringer

Nogle historikere, herunder den danske Henrik Jensen, argumenterer ud fra et mentalitetshistorisk perspektiv for, at den sorte død medførte et nyt og mere individorienteret menneskesyn. Dette begrundes bl.a. ud fra det faktum, at pesten for det første opsplittede fællesskaber og samfund, og for det andet øgede mobiliteten, særligt blandt samfundets bund. Der var ikke længere rigelig arbejdskraft, så de, der kunne arbejde, kunne kræve højere betaling. Produktion og organisering måtte tænkes om. Det førte til opbrud i samfundets hierarkier, hvor den enkeltes ambitioner og kvalifikationer fik større betydning. For det tredje stod mennesket formentlig mere alene med sin tro. Den sorte død pressede kirkens autoritet og den samfundsorden, den havde været med til at opretholde. Og mens nogle mennesker i den forbindelse har tilsluttet sig flagellant-bevægelsen, er der andre der har reageret ved at leve et mere frigjort, lystfuldt liv, hvor de kristne værdier og de begrænsninger og bekymringer, de medførte, blev nedtonet.

Hvor nye var forandringerne? En diskussion om brud og kontinuitet

For mens man med sikkerhed kan konkludere, at det enkelte menneske stod mere alene efter den sorte død, er det straks mere besværligt, at drage en entydig konklusion om, hvad det har betydet for mennesket: var det at være alene forbundet med frihed eller med ensomhed?

Vi kan se, at mange overlevende fik nye muligheder og bedre levevilkår, men vi kan også se, at de efterlodte søgte tilbage i middelaldersamfundets fællesskaber. I mange hundrede år efter den sorte død var familien fortsat helt nødvendig for den enkeltes overlevelse. Tilsvarende blev kirkens svækkelse og fraværet af kristendommens ritualer og ceremonier som følge af den sorte død snarere forbundet med frygt og tomhed end med frihed. Ikke desto mindre, markerede kirkens svækkelse og bondeoprør det faktum, at der var sket altomgribende forandringer. Det var dog inden for kulturen, at forandringerne kom tydeligst til udtryk. Især i litteraturen og kunsten opstod en dyrkelse af mennesket. Blandt en elite i de norditalienske bystater smeltede kulturelle og filosofiske strømninger sammen omkring forestillingen om et mere frit og selvstændigt menneske. Frem for at være underlagt en skæbne, som kun Gud kendte, udviklede de idéen om, at den enkelte kunne definere sit eget liv. Denne forestilling

blev kaldt humanisme. Men med frihed kommer også et ansvar, og spørgsmålet om, hvad der så skulle være afgørende for mennesket, blev et omdrejningspunkt for humanisternes filosofi. Konsekvensen blev, at mennesket i højere grad blev set som en aktør, og blev mere fremtrædende i kunst og litteratur. Den triste sandhed var imidlertid, at individets frihed sjældent blev en realitet. Ikke desto mindre blev humanismen et vigtigt motiv i kunst og litteratur, med Francesco Petrarca og Giovanni Boccaccio som de tidligste repræsentanter. De oplevede begge selv den sorte død på egen hånd, og portrætterede menneskets komplekse følelsesliv og behandlede temaer som erotisk begær, ulykkelig kærlighed, ensomhed, fornuft og moralske dilemmaer. Petrarca var den første, der kaldte de forudgående århundreder for den mørke tid. Det udviklede sig til begrebet middelalderen. Dermed definerede han et historisk brud.

De mente således, at den årtusinder gamle græsk-romerske filosofi skulle integreres i kristendommen (renæssancen) og være det nye samfunds inspirationskilde. Petrarca, Boccaccio og deres ligesindede efterfølgere mente således, at de havde oplevet og bidraget til middelalderens afslutning og indledningen af en ny historisk periode. I virkeligheden havde de selv konstrueret middelalderen som betegnelse for den lange periode frem til deres egen levetid og som et modbillede på deres idealsamfund. Nutidens historikere har i stort omfang taget deres betegnelse af middelalderen til sig, men var den sorte død virkelig årsagen til middelalderens afslutning? Spørgsmålet skal nok snarere vendes på hovedet. Det er mere rigtigt at konkludere, at den sorte død påvirkede humanismens tænkere og kunstnere og deres forestillinger om mennesket og derved var med til at skabe middelalderen.

Konklusion

Med hensyn til diskussionen om brud eller kontinuitet har ovenstående vist, at både samfundet og mennesket blev påvirket af den sorte død, men også at middelalderens autoriteter, institutioner og forestillingsverden i store træk blev bevaret. Overordnet kan vi dog se, at middelalderens samfund havde vist sig meget sårbart over for pestepidemien. Feudalsamfundet havde ikke været i stand til at beskytte befolkningen mod pesten, og kirkens forestilling om sygdom som udtryk for Guds straf var for mange utilstrækkelig. Heller ikke den lærde verdens svar på pestens årsag og mulighederne for at bekæmpe den, havde været ret anvendelige. Da pesten viste sig ikke at være en enestående dommedagsagtig begivenhed, men en tilbagevendende udfordring, påvirkede det både sygdomsopfattelsen og samfundets indretning.

- Hvilken samfundsopbygning var der i middelalderen?

De europæiske middelaldersamfund kaldes et feudalsamfund og var baseret på landbrug. Næsten al værdi kom fra jorden. Rigdom og status var direkte forbundet med det jordareal, den enkelte ejede og kunne udvinde ressourcer fra. De fleste ejede intet, og derfor var fattigdom udbredt. Samfundene var stærkt hierarkiske. Det er ofte blevet beskrevet som en pyramide, hvor kongen var placeret i toppen. Men i virkeligheden var kongemagten svag. Derfor lod kongen adelige herremænd administrere hver deres område, til gengæld for at de svor ham troskab og forpligtede sig til at støtte ham militært mod ydre fjender. Herremændene lige under kongen var heller ikke i stand til at administrere deres områder, som de derfor igen opdelte og lod styre af lokale herremænd på storgårde. Nederst i hierarkiet var bonden. Bonden ejede typisk ikke noget jord, men måtte betale herremanden for retten til at dyrke et område. Han var fæstebonde og skulle derfor udvinde nok til både at betale herremanden for retten til at dyrke jorden i og til selv at blive mæt.

Kirken

Kirken som institution havde en enorm magt i middelalderen, hvilket bl.a. resulterede i kong Fillip d.4's opgør mod kirken, og dens skattefrihed, men også reformationen kan ses som et produkt af for stor kirkelig magt. Kirken ejede således enorme landbrugsarealer og store rigdomme og opnåede gennem alliancer med kongemagten og adelen stor politisk indflydelse. Den verdslige og gejstlige magt var således flettet tæt ind i hinanden. Nogle historikere fremhæver desuden, at kirken havde et monopol på viden, da langt størstedelen af middelalderens befolkning var analfabeter. Det betød, at uddannelse og boglig lærdom udsprang fra kloster- og katedralskolerne, hvilket resulterede i det faktum, at alle former for viden var underlagt teologien og kristendommens verdensbillede. Det gjaldt ikke mindst viden om menneskekroppen og om sygdomme. Kirken blev dog svækket markant efter den sorte død.

De forskellige stænder

Feudalismen og kirken opretholdt på mange måder en stabil samfundsorden og modvirkede forandring. Befolkningen var opdelt i tre grupper også kaldet stænder: Dem, der sloges, dem, der bad, og dem, der arbejdede. De, der sloges, tilhørte adelen, hvorfra ridderne kom. Deres opgave var at beskytte samfundet militært og tjene kongen. De, der bad, de gejstlige, indgik i deres eget hierarki og tjente samfundet gennem bøn og opretholdelse af den kristne moral. Den tredje gruppe var langt den største og bestod hovedsagelig af bønder. Deres opgave var på samfundsplan at producere mad og andre fornødenheder til de to andre grupper.

Selv om feudalsamfundet var kendetegnet af kontinuitet, var middelalderen langt fra statisk. Særligt i de sidste århundreder inden den sorte død var der forandringer på vej. Med Norditalien som kraftcenter udfoldede byer og handelsliv sig. Købmænd, håndværkere og fabrikanter udgjorde en ny bybefolkning, som ikke helt passede ind i de eksisterende hierarkier. Det var dem, der som de første i Europa oplevede den sorte død.

For en mere detaljeret beskrivelse af Feudalsamfundets opbygning henvises til: Bryld, Carl-Johan, Verden før 1914 - i dansk perspektiv, Gyldendal, 2021, ss 73-79.pdf

Hvad er Michael Nordbergs tese om middelalderen?

- Han kritiserer den traditionelle opfattelse af middelalderen som mørk og bagstræberisk. Han er derudover grundlæggende uenig i hvordan perioderne er blevet opdelt, da han mener at de 1000 år som middelalderen dækker over i virkeligheden, ikke har noget der binder dem sammen i en periode.
- Michael mener at folk har fået et forvrænget syn af Middelalderen. De mener at Middelalderen er en mørk tid, som ikke indeholder noget positivt - i modsætning til hvad de mener om Renæssancen. Han ærgrer sig over at synspunkterne har udviklet sig således, da Middelalderen er meget andet end hvad folk tror.
- Man interesserede sig også for Oldtidens forfattere, bare på en anden måde end i Renæssancen. Middelalderen er også "fundamentet" for renæssancen, da meget af det man beundrede Renæssancen for, havde rødder tilbage til Middelalderen. (evt. se dokument i mappen, baggrund)

Hvorvidt er "middelalder" en passende betegnelse for perioden 500-1500?

- Ud fra læsning af Nordbergs "Den dynamiske middelalder", kan det udledes at middelalderen var ikke bare en "mellemtid", der er monotont og mørkt og ulykkeligt samfund, mellem to mere betydelige aldre "antikken" og "renæssancen", men er en periode, hvor der var hele forudsætningen for renæssancen + en periode hvor:
 - o "Det drejer sig i stedet om f.eks. udviklingen af forholdet mellem klasser og sociale grupper, kvindernes stilling og den idehistoriske udvikling. Forholdet mellem klasser og sociale grupper viser os en forbavsende dynamik, rigiditet på facetter og stadig større differentiering. Dengang opstod det moderne Europas struktur."

- Derfor virker ordet ikke passende

- **Hvad var synet på verden og mennesket i middelalderen?**

I Middelalderen var mennesket i sig selv ikke i centrum. I stedet galt det for stole dele af befolkningen om at finde sammenhold i familien, da den almene borger ofte blev ramt af sygdomme, hungersnød osv. Desuden lærte middelalderkirken folk, at Gud er det faste holdepunkt i en ellers usikker tilværelse. Ingen kan undgå synd, lød mantraet, og løsningen var at købe afladsbreve af kirken, der ville forkorte ens tid i Skærsildens rensende flammer.

- **Hvordan blev sygdomme behandlet i middelalderen?**

I middelalderen havde man ikke på samme måde videnskabelig sygdomsbehandling, som vi kender det i dag. I stedet var store dele behandlingen af syge stort set forbeholdt kirke i bl.a. Munkeordenernes hospitaler, hvor syge og fattige blev behandlet. Der herskede dog specielt under en sorte død et kirkeligt narrativ om, at pesten var Guds straf for menneskers synder, hvilket i sin natur medførte, at det var vanskeligt / umuligt at behandle. Indenfor kirken var der dog forskel på, om man tog udgangspunkt i det gamle- eller det nye testaments syn på sygdom. For hvor det gamle testamente så sjælen som kroppens eneste kommunikation med gud, hvor kroppen i sig selv var forfængelig og ikke på samme måde burde helbredes, tog det Nye Testamente i højere grad udgangspunkt på helbredelsen. Denne tolkning var dog også betinget af at den syge havde syndet og derfor skulle helbredes ved gennem bøn og gode gerninger. På samme måde var en from livsførelse i overensstemmelse med kirkens værdier den bedste forebyggelse.

- **Hvad kendetegner kristendommens sygdomsopfattelse i middelalderen?**

Fremgår af afsnittet ovenfor.

- **Hvilke årsager var der til pestens udbredelse i middelalderens Europa?**

Det er uvist hvor præcis pesten udbredte sig fra, for mens en kilde påstår, at sygdommen kom til italienske handelsbyer med skibe fra byen Kaffa ved Sortehavet, som havde været belejret af en muslimsk hær, påpeger andre kilder, at sygdommen kom til Europa om bord på et skib fra Krim, og udpeger den sicilianske havneby Messina som den første by, der blev ramt.

Dens indtog i Europa hang sammen med den kontakt, der var blevet skabt mellem fjerntliggende dele af verden. Tilsvarende var dens hurtige udbredelse i de europæiske samfund delvis et resultat af, at vejnet og sejlruiter var blevet udbygget. Byernes og befolkningens vækst spillede også en rolle. Pesten trivedes der, hvor mennesker boede tæt. Middelaldersamfundene havde været kendetegnet ved landbrug, selvforsyning, lav mobilitet og uudviklede bysamfund. Bønderne, der udgjorde langt hovedparten af befolkningen i 1300-tallet, var tæt knyttet til deres

jord. Det var købmænd, soldater og pilgrimme, der var den sorte døds aktører. De forandringer, der i det foregående århundrede havde skabt velstand og udvikling, skabte altså samtidig forudsætningerne for den sorte døds ødelæggelse.

- **Hvad var kirkens og de kristnes forklaring på pesten?**

Forklaringen fra kirkens side var, at pesten var Guds straf for menneskets synd. Kirkens forestilling om sygdom som udtryk for Guds straf var dog for mange utilstrækkelig.

- **Hvorfor blev mange jøder i Europa forfulgt og dræbt under pesten?**

Fordi jøder længe har været sydebukke præg deres rolle som oftest rige og indflydelsesrige individer. I middelalderen skilte jøderne sig således ud fra det øvrige samfund på flere måder. Kulturelt og religiøst havde de deres egne traditioner. Som samfund var de segregeret - de stiftede familier inden for de jødiske samfund og fastholdt jødisk kultur. Politisk og økonomisk havde de en særstilling i samfundene. Den jødiske befolkning indgik i den middelalderlige samfundsorden gennem aftaler med lokale magthavere. Til gengæld for en form for skat modtog de fyrsternes beskyttelse. Desuden varetog de enhver form for lånevirksomhed, idet de kristne anså det som værende mod deres egen tro. Jøderne stod da i kontrast til det øvrige samfund og blev anklaget for at have spredt pesten i en sammensværgelse, der havde til formål at udrydde den kristne befolkning ved at forgifte de kilder og brønde, som de fik vand fra

Centrale kilder

- **Giovanni Boccaccio: "Pesten i Firenze" 1348**

Hvad: Forordet til hans værk Decamerone. Danner rammen for en fortælling om 10 unge mennesker på flugt fra pesten i Firenze fortælle hinanden muntre historier der sættes i relief af den indledende dystre beskrivelse af pestens hærgen. Det fremgår af kilden, at Boccaccio mente Pesten var Guds retfærdige straf i det han fastslår: *"Guds retfærdige vrede havde sendt over os dødelige til vor forbedring på grund af himmellegemernes bevægelser og vore egne misgerninger."*

Hvad: Den italienske elite eller fremtidige læsere af dette værk

Hvornår: 1348

Hvem: Giovanni Boccaccio, italiensk forfatter til bl.a. Decamerone

Hvor: Firenze

Tendens: Religiøs

Hvordan: Pesten beskrives gennem en personlig fortælling, om hvor mange der døde, hvordan folk reagerede osv..

Funktion: At beskrive pestens hærgen forholdsvis objektivt. Kilden kan således være med til at skabe et billede af, hvor alvorlig sygdommen var og hvilke forfærdelige konsekvenser den havde. Men samtidig er kilden også egnet til at sige noget om periodens mentalitet, idet Gud og befolkningens tro er et gennemgående tema.

Uddrag fra Jacob von Königshofens (1346-1420) krønike om jødeforfølgelser under pesten

Hvad: krønike, der beskriver, hvordan jøderne blev forfulgt under pesten

Modtagere: Fremtidige generationer, der skulle forstå absurditeten i jødeforfølgelserne

Hvornår: 1346-1420

Hvem: Jacob von Königshofen, der tager udgangspunkt i materiale fra F. Glosener, der levede på tidspunktet for den første pestepidemi.

Hvor: Strasbourg, hvilket Königshof også forholder sig direkte til, når han fastslår, at *"epidemien [også] kom også Strasbourg i sommeren i ovennævnte år, og det anslåes, at omkring 16.000 mennesker døde"*

Tendens: Saglig, men forholder sig kritisk den jødeforfølgelserne.

Hvordan: Königshofs krønike tager er bygget op i forskellige afsnit, hvor det første kort beskriver pestens væsen og til slut fastslår, at *"Jøderne over hele verden blev angrebet og beskyldt for at stå bag denne plage."* I det næste afsnit stiger absurditeten af jødeforfølgelserne, idet der beskrives, at *"borgerne [gik] til rådhuset og tvang her byrådet til at aflægge ed på, at de ville brænde jøderne og ikke tillade no- gen jøde at komme ind i byen de næste 200 år."* Afsluttende fastlår Königshof, hvad det i virkeligheden var, der slog jøderne ihjel, nemlig penge: *"Og alt det, man skyldte jøderne (af penge), blev der slået en streg over, og jøderne måtte udlevere alle deres pant og gældsbreve, mens rådet tog de kontanter, jøderne besad, og delte dem mellem folkene. Så penge var det, der slog jøderne ihjel."*

Hvorfor: Man må antage, at Königshof som historiker har haft en trang til at formidle disse forfærdelige handlinger til kommende generationer.

Funktion: Kilden kan være med til at belyse, hvilke konsekvenser den sorte død fik for jøderne, men den kan også bruges til at beskrive den mentalitet og desperation der var blandt befolkningen og det behov, der tilsyneladende var for at udpege en syndebuk. Man kan således komme ind på det tolkningsunivers der var i middelalderens samfund, der var bræget af uretfærdighed og barbariske forhold.

Centrale metoder

- **Periodisering**
- **Kildekritik**
- **Mentalitetshistorie**

For mere info: <https://historiskmetode.weebly.com/>